

Національний характер виховання проявляється у формуванні молодого людини як громадянина України, незалежно від її етнічного політичних систем, інтеграцією в міжнародне (в першу чергу європейське) співтовариство.

Іншими словами, вища освіта стала надто важливою для суспільства, щоб воно могло залишити університети та академічні кола на одинці з собою.

Загальновідомим є факт, що наддержаву у минулому визначала міць збройних сил або володіння ядерною зброєю, а сьогодні – це міць і престиж університетської освіти [2].

У зв'язку із цим виникає низка питань щодо готовності наших студентів повноцінно реалізувати себе у сучасному полікультурному суспільстві, відчувати себе патріотами своєї країни, розуміння досягнень національної культури, володіння надбанням світової культурної скарбниці. І не менш важливою проблемою є готовність викладачів-педагогів до виховання людини нової формації.

Сьогодні освітянам потрібно наголошувати на тому, що ми живемо на перехресті національного та інтернаціонального, тому освіта „повинна” підсилувати у молоді саморефлексії щодо своєї національної сутності та своїх міжнародних обов'язків; вона має виховувати молодих людей так, щоб вони розвивали збалансовану субнаціональну, національну, транснаціональну ідентичність.

Невипадково, наприклад, у педагогіці Німеччини у останні десятиліття з'явився термін, який можна розуміти як „педагогіку міжкультурного спілкування”, тому що вона наголошує саме на проблемах „міжкультурного виховання”. Ця педагогіка характеризується, перш за все, як „педагогіка визнання”, визнання належності до іншої нації, культури або релігії. Таке визнання є більше ніж толерантність.

Отже, виховання повинно стати справою усієї країни та суспільства, а засоби масової інформації з часом повинні виконувати також освітньо-виховну функцію прогресивного, духовно-культурного відродження суспільства, сприяти формуванню нової культури міжнародного спілкування та підвищення її рівня.

Література:

1. Україна: Президент. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – №16. – ст.860. – С 11-13.
2. China's bid for world domination, BBC News, 17 November 2007. <http://newsvote.bbc.co.uk>
3. Recommendation Concerning Education for International understanding // Cooperation and Peace. – UNESCO, 1975.– P. 18

УДК 37(09)

Денисюк І.А.

ВИХОВНЕ СПРЯМУВАННЯ ТВОРІВ О. КОНИСЬКОГО ДЛЯ ДІТЕЙ В АСПЕКТІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто педагогічні погляди українського видатного просвітителя Олександра Кониського, проаналізовано його твори для дитячого читання, з'ясовано їхні виховні можливості та роль у навчанні та вихованні дітей.

Аннотация. В статье рассмотрены педагогические взгляды украинского выдающегося просветителя Александра Кониского, проанализированы его произведения для детского чтения, выяснены воспитательные возможности и роль в учебе и воспитании детей.

Annotation. The article tells about pedagogical looks of the Ukrainian prominent enlightener Alexandra Koniskogo, his works for child's reading, educate possibilities and role in studies and education of children.

Діяльність педагогів-просвітителів XIX ст. П. Куліша, О. Кониського, Б. Грінченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, М. Леонтовича, П. Мирного, С. Васильченка, Г. Барвінок, М. Грінченко стала одним із важливих джерел розвитку української культури, усвідомлення українцями себе як нації.

Олександр Якович Кониський – відомий український громадський і культурний діяч, педагог, письменник, літературознавець, діяльність якого високо цінували його сучасники. Творча спадщина просвітителя й дотепер привертає увагу відомих вітчизняних науковців.

Педагогічну та просвітницьку діяльність О. Кониського, його роль у становленні та розвитку системи освіти в Україні розкрито у дослідженні Г.Белан; значення творчості О.Кониського для розвитку української літератури, мови, культури висвітлено у дисертації Н.Скоробагатько; громадсько-політичну діяльність Олександра Яковича у Полтавській громаді та теоретичні надбання у галузі методики викладання окремих предметів висвітлила Н. Побірченко; один із жанрів його художньої творчості, а саме прозові твори в контексті ідейно-естетичних пошуків української літератури досліджено Е. Ожоган. Однак педагогічні ідеї та виховні можливості творів для дітей, цікаві знахідки О.Кониського у цьому аспекті не знайшли свого висвітлення у педагогічних розвідках, що й зумовила вибір теми нашої статті. З огляду на актуальність, вагомість та недостатнє теоретичне опрацювання проблем видавничої діяльності О.Кониського ставимо за мету проаналізувати твори видатного просвітителя для дитячого читання, з'ясувати їх роль у навчанні та вихованні дітей, визначити їх місце у становленні української національної школи.

Олександр Кониський був одним із яскравих представників культурно-просвітницького руху другої половини ХХ ст., який своєю громадсько-політичною діяльністю постійно обстоював право українського народу на вільне, незалежне життя.

Частиною громадсько-політичного піднесення 60-х років ХІХ ст. був освітній рух. Прогресивна громадськість вимагала демократизації системи освіти, ліквідації станової школи, відновлення української національної школи, вирішення проблем жіночої освіти, автономії вищої школи тощо. Колишні кирило-мефодіївці М. Костомаров, Т. Шевченко, та ін. у нових умовах активно включилися у розв'язання освітніх проблем. П. Куліш у 1857 р. створив „Граматику”, Т. Шевченко у 1861 р. – „Буквар південноруський”.

Визначні діячі української культури спільно з учителями звертаються до Петербурзького комітету грамотності з вимогами про необхідність навчання в Україні українською мовою. У 1861 р. всі гімназії Київського навчального округу висловилися за навчання дітей у народних школах рідною мовою. З цього часу питання національної мови є головним у вимогах національно-визвольного руху в Україні.

Провідною ідеєю просвітницької діяльності духовної еліти українського народу другої половини ХІХ – початку ХХ ст. стала боротьба за українську школу, відстоювання права українців навчати своїх дітей рідною мовою на засадах багатовікової традиції. Учителі, письменники, вчені, діячі культури, мистецтва порушують питання про незадовільне становище народних шкіл та їхніх учителів, вважають, що справа просвіти є одночасно і справою національного відродження українського народу.

Основними формами роботи щодо поширення освіти серед населення українські просвітители вважали видання книг, брошур, газет українською мовою, відкриття бібліотек, читалень, книжкову торгівлю, організацію публічних лекцій, читання доповідей, організацію курсів, театральних вистав, літературних вокально-музичних вечорів, заснування шкіл. Не був осторонь такої діяльності і О.Кониський. Він надавав великого значення просвіті народу. За його активної участі у Полтаві за короткий проміжок часу 1861 року з'явилися п'ять недільних шкіл, вечірня школа для дорослих. Учителями у них були кращі представники інтелігенції, члени Громади, зокрема О.Кониський.

У цей же період просвітитель дбає про розповсюдження дешевих українських книжок для народного читання (так званих „метеликів”). Враховуючи, що книжку зможе купити далеко не кожний, О.Кониський взявся за організацію громадської бібліотеки. У 1862 році він відкрив таку у себе на квартирі і став її громадським бібліотекарем [4, 396].

У 60-х роках ХІХ ст. гостро постала проблема відсутності підручників для навчання народу. Передові педагоги того часу намагалися створювати такі підручники, які б відповідали духовним потребам українців. Насамперед, це мали бути книги, написані рідною українською мовою, зрозумілою народу. Олександр Кониський у своїй розвідці „Наські граматки” проаналізував наявні українські підручники для навчання грамоти і сформулював вимоги до їх створення. Враховуючи недоліки та переваги, він укладає підручник для початкової школи „Українські прописи”, який здобув широке визнання у школах [Там само, 397].

У 1863 році з'явився ще один підручник „Арифметика, або Щотниця для українських шкіл”; подано до цензури підручники з географії та історії, а також книга для народу з правознавства, проте жодна з них не була допущена до друку. У 80-роках О.Кониський

укладає і видає ще один підручник для початкової школи „ГраMATка або перша Читанка” (1882 рік). Цей підручник побудований за принципом поступового переходу від відомого до невідомого у навчанні. Складається із букваря, текстів для читання, зразків каліграфії та граматичних вправ. Вдало підібраний дидактичний матеріал до вивчення букв: народні загадки, прислів'я, жарти, вірші, уривки з творів українських авторів [Там само, 403–404].

Крім цього просвітитель брав активну участь в організації та проведенні публічних народних лекцій, літературно-музичних ранків і вечорів, сприяв роботі народного театру, відкриттю жіночої гімназії у Полтаві. Він став постійним дописувачем часопису „Основа” і висвітлював у своїх публікаціях актуальні проблеми розвитку освіти в Україні [1, 8].

О. Кониський обстоював введення в народних школах нових, дієвих методів, нового змісту освіти, заснованого на передових досягненнях науки, підтримував і пропагував нові підручники. У своїх статтях він піднімає питання про мету і завдання шкільної освіти, методи навчання і виховання у школах та гімназіях, проблеми підготовки учителів та ін.

Олександр Кониський надавав неабиякого значення друкованому українському слову, тому постійно друкувався, а потім намагався відроджувати заборонені періодичні україномовні видання („Правда”, „Світ”, „Зоря”). У 1894 році він бере активну участь у створенні видавництва „Вік” (вніс перші кошти на видання популярних брошур). Діяльність „Віку” була спрямована на поширення наукових знань серед народу та видання творів українських авторів. Книги цього видавництва користувалися великою популярністю в Україні.

Як справжній патріот своєї Батьківщини, О.Кониський неодноразово піднімав питання про навчання у школах рідною мовою. Він був „одним із тих педагогів, які започаткували процес формування основ української національної школи” [6, 137].

Педагогічні погляди Олександра Кониського висловлені ним у таких працях: „Наські граматки”, „Про жіночу освіту”, „Освіта на західно-південній Україні”, „Потреба морального виховання”, „Просвіта в Галицькій Русі”, „Реформа німецьких шкіл”.

На думку дослідників, реформування національної школи Олександр Кониський вбачав у розв'язанні наступних завдань: здійснення навчання в освітніх закладах країни лише українською мовою; посилення українознавчого аспекту вивчення усіх предметів природничо-гуманітарного циклу та обов'язкове введення до шкільного курсу власне українознавчих предметів – етнографії, народознавства; розробка та видання підручників українською мовою; піднесення статусу вчителя як ключової постаті освітньо-виховного процесу на національно-гуманістичних засадах; підвищення ролі громадських організацій та приватної ініціативи у розвитку практичного українського шкільництва [1, 12].

Великого значення Олександр Кониський надавав підготовці педагогічних кадрів. До самого вчителя він висував досить високі вимоги: це має бути професійно придатна до педагогічної діяльності людина, що передбачає наявність природних здібностей, нахилів. Учитель повинен бути людиною творчою, вдумливою, непересічною, з високим рівнем загальноосвітньої та фахової підготовки [6, 136]. Просвітитель був переконаний, що освіта повинна бути національною, її основою є рідна мова. Тому учитель, на його думку, має глибоко усвідомлювати свій патріотичний обов'язок перед нацією і народом за його майбутнє [Там само, 137]. Таким педагогом був і сам Олександр Якович.

О.Кониський – великий патріот свого народу, всі його зусилля були направлені на піднесення національної самосвідомості, на покращення долі українського народу. Він був одним із перших митців, для якого мистецтво стало формою громадянської діяльності, активного втручання у життя суспільства. Його твори мають освітнє і виховне значення.

Надаючи великого значення вихованню і навчанню дітей, він пише низку творів для молодших школярів. Вони були уміщені у букварі, читанки, грамматики, хрестоматії для читання, укладені О.Кониським та іншими авторами підручників. Деякі з них знаходимо у журналі „Дзвінок” – єдиному на той час дитячому журналі, в якому друкувалися твори Т.Шевченка, Л.Глібова, М.Коцюбинського, Лесі Українки, І.Франка, Б.Грінченка, М.Загірньої, П.Грабовського, Олени Пчілки, І.Нечуя-Левицького та ін. Підібрані для друку матеріали були змістовними і цікавими маленьким читачам, вони виховували у дітей високі моральні якості, громадські інтереси, добрий художній смак, любов до рідного краю.

Глибоко патріотичною є поезія Олександра Кониського „Молитва за Україну”. Вірш побудований у формі звернення до Бога. Автор бажає для своєї держави гідного життя,

свободи, незалежності: „Дай йому [люду] волю, дай йому долю, / Дай доброго світла! / Щастя дай, Боже, народу / На многая, многая літа” [2, 60].

Вважаючи поширення освіти серед народу умовою його духовного й економічного розвитку, О.Кониський у своїй поезії закликає усіх до здобуття знань: „Світлом науки і знання / Нас, дітей, просвіти” [Там само, 60]. Важливим виховним моментом у формуванні у дітей патріотичних почуттів є побажання любити свою Батьківщину, свій рідний край: „В чистій любові до краю / Ти нас, Боже, зрости” [Там само, 60].

Ще один зразком виховання любові до рідного краю та прагнення до знань є вірш митця „Сиротина”. У ньому автор переконливо доводить, що сиротою ніколи не буде та людина, яка, хоч і не має сім’ї („Не той сиротина, / Кого рід не знає”), але має знання, якій притаманні любов до свободи та свого народу („Аби була в нього / Голова та руки, / Любов до народу, / Волі і науки” [5, 163].)

Оповідання „Київ” збагачує знання дітей про історію рідного краю: „найважливіша краса Києва в тому, що тут де ступиши, куди оком кинеш – скрізь перед тебе історія України”. У ньому описується історія заснування міста („Є переказ, що Київ осадили три брати: Кий, Щек і Хорив і дали йому таку назву, щоб пошанувати старшого брата”), його визначні місця („головна вулиця Хрещатик”, „головні святощі Печерська – Лавра”, „невеличкі останки Золотих воріт, збудованих Ярославом Мудрим”, „будинок університету – найвищої школи. Що то за будинок! Суцільний храм науки!” [3, 488-490]). Читаючи це оповідання, серце маленького читача повниться гордістю за те, що є таке місто у нашій країні.

У деяких творах О.Кониський описує картини природи, навчає бачити прекрасне в ній, багатство її барв. Автор змальовує красу рідної природи, створює чудові зорові образи. У невеликій замальовці „Літній вечір” діти бачать перед собою мальовничий куточок рідного краю: „Над ставком спускався тихий літній вечір. Срібний оксамитовий світ блілого повновидного місяця сиплется з високого блакитного перекіту на куці, дерева, на свіже сіно між деревами” [5, 116].

З іншого твору автора „Восени” діти одержують знання про те, які зміни відбуваються у природі з приходом осені: „Прийшла осінь. Вечір на дворі. Сиві, каламутні хмари заслали олив’яним килимом усе небо”. Далі подають порівняння, які образно характеризують явища природи у цю пору року: „Буйний дощ горохом торохкотить по шибках: північний, хижий, сердитий вітер лютує, виє, неначе голодний вовк квилить-голосить, наче мати над сином одинчиком... Сум і тугу наганяє на душу... На дворі темно, мокро, холодно, сумно...” [Там само, 135].

У поезії „Пісня” О.Кониський зображає іншу пору року – весну: „І красна, і ясна / Молоденька весна / До нас в гості прийшла”. Тут автор висловлює сподівання народу на кращу долю, статок, добробут: „Заспіваймо ж і ми / До краси, до весни, / Щоб ласкава була, / Людям хліба дала” [3, 222].

О.Кониський шанував звичаї нашого народу, використовував їх у своїй творчості. У його оповіданні „Як мене „заучували”” згадується, що головного героя починали вчити на Наума („за народним звичаєм „заучувати” дитину треба було на Наума” [Там само, 307–308]). Здавна в Україні вважали: „В день святого Наума добре починати вчити дітей: наука на ум піде”.

Хлопчику урочисто подарували буквар, показали букви. Це була значна подія у селянській родині, тому вся сім’я брала участь у цьому дійстві: „Отець Корній... став біля столу, а мене постановив зараз біля себе; за нами стояли тато, мама, сестри мої і старенький дяк” [Там само, 309]. Хлопчик дуже пишався тим, що його вже почали навчати: „я зараз метнувся до хлопців, щоб похвалитися хлопцям, що мене вже почали учити” [Там само, 310].

Просвітитель глибоко поважав важку працю людей, і цьому ж навчав маленьких читачів. У вірші „Вечір у жнива” зображено літній вечір, коли втомлені селяни повертаються додому після важкого робочого дня: „Втомився день – вже й сонце сіло, / Мир Божий хоче відпочити” [5, 115]. Однак праця селян викликає повагу, оскільки вони дбають про свої родини, про краще життя: „Здається: чесний труд селян / І зіроньки святі вітають” [Там само, 116].

Проаналізувавши твори для дітей Олександра Кониського, доходимо висновку, що всі вони закликали дітей любити Україну, трудовий народ, шанувати працю, виробляти в собі

високі прагнення і моральні якості, збагачували знання дітей про історію рідного краю, явища природи. Вони виховують у дітей патріотичні почуття, становлять собою зразки використання багатств живої народної мови, сприяють вихованню художнього смаку.

Перспективними у цьому напрямку вважаємо дослідження ролі і значення творчості для дітей Олександра Кониського у навчально-виховному процесі початкової школи та підготовка майбутніх учителів до застосування цієї творчості на уроках.

Література:

1. Белан Г.В. Педагогічні погляди і просвітницька діяльність О.Кониського. Автореф. ... канд. пед. наук. – К., 2004. – 20 с.
2. Буханченко Р. Золота криничка: Хрестоматія для позакласного читання. 1-4 класи. – Донецьк: ТОВ ВКФ „БАО”, 2007. – 416 с.
3. Вінок. Українська читанка. Упор. Ол. Білоусенко. – К.: „Веселка” – ВУТ „Просвіта”, 2005. – 582 с.
4. Побірченко Н.С. Олександр Кониський // Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн.1. Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 624 с.
5. Рідна школа. Перша читанка. Склав Спиридон Черкасенко. – С.-Петербург.: Тип. Т-ва п.ф. „Електротипограф. Н.Я. Стойковой”, 1912. – 164 с.
6. Турчина І.С. О.Кониський про вчителя народної школи // Вісник Чернігівського держ. пед. ун-ту імені Т.Г. Шевченка. Випуск 24. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2004. – № 24. – С. 136-138.

УДК 378.03

Долинський Б.Т.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ „ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ” У ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду підходів педагогічної науки до визначення суті поняття „Здоровий спосіб життя” і його ролі в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів.*

***Аннотация.** Статья посвящена рассмотрению подходов педагогической науки к определению сущности понятия „здоровый образ жизни” и его роли в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений.*

***Annotation.** The article is devoted to the consideration of approaches the teaching science to definition of essence determination to understanding „The healthy way of life and its part in the teaching and educational process in the High educational Institutes*

Актуальність проблеми формування навичок здорового способу життя насамперед визначається різким погіршенням здоров'я підростаючого покоління, що зумовлено соціальним, економічним, екологічним станом українського суспільства на сучасному етапі. З огляду на це, одним із найважливіших завдань вищої школи є підготовка майбутніх учителів, які здатні вирішувати питання збереження здоров'я як учнів, так і свого власного. Сучасний етап розвитку нашого суспільства потребує консолідації свідомості навколо ідеї побудови гуманістично орієнтованої, демократичної держави. Особливого значення набуває модернізація освіти на принципах демократизації та гуманізації, створення умов для всебічного розвитку інтелектуальних і професійних якостей особистості й формування високого рівня її здоров'я [8].

Метою статті є визначення підходів сучасної педагогічної науки до формування й розвитку навичок здорового способу життя майбутніх учителів під час навчання у вищому навчальному закладі.

Значну увагу проблемі збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління приділено у Законах України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про вищу освіту”, Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”), Постанові Кабінету Міністрів України „Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми „Здоров'я нації на 2002-2011 роки”, Національній програмі „Діти України”, Концепції „Здоров'я через освіту” та ін. Зокрема в Національній доктрині розвитку освіти зазначається,